

Микола Семенюк

НАЙПЕРШИЙ ПАМ'ЯТНИК ТАРАСУ ШЕВЧЕНКУ В УКРАЇНІ

Тарас Григорович Шевченко був полум'яним борцем за просвіту народних мас. Він вітав тих, хто поширював письменність у народі, високо цінував діяльність недільних шкіл, постійно цікавився їх роботою. Шевченко складав для них підручники, починаючи з “Букваря южнорусского”, який побачив світ на початку січня 1861 року. А вже 4 січня поет почав розсилати його для продажу на користь місцевих недільних шкіл — до Києва, Полтави та Харкова, писав стосовно цього листи. Проблеми народної освіти, робота шкіл та видання підручників українською мовою були чи не найголовнішими серед громадських інтересів хворого поета. “Буквар” мав стати початком реалізації давнього, ще Кирило-Мефодіївського, плану створення елементарних підручників. За букварем повинна була йти лічба (арифметика), етнографія і географія і, нарешті, історія України. Т. Шевченко, як видно з його листа до Михайла Чалого (4 січня), мав би незбаром приступити сам до здійснення цього плану. Але стан здоров'я Шевченка погіршився, і це стало перешкодою у здійсненні його задуму. Отже, останньою Шевченковою книгою, що вийшла за його життя, виявився “Буквар Южнорусский”. Свідома харківська молодь для розповсюдження у

Харків. 1898 р. (фото з фондів Національного музею Т. Шевченка)

школах Харківщини закупила 2000 букварів, але Харківська духовна консисторія на дала дозволу на цю акцію.

Видатні діячі педагогічної науки К.Д. Ушинський, М.І. Пирогов, Х.Д. Алчевська та інші гаряче підтримували боротьбу російських та українських демократів за розвиток недільних шкіл.

Найбільш яскраво виявила у цій справі свої творчі сили і талант харківська вчителька Христина Данилівна Алчевська. У травні 1862 р. вона відкрила безплатну жіночу школу, яка понад півстоліття була прогресивним педагогічним осередком освіти у Харкові. Незважаючи на заборону, у своїй школі вона відстоювала українську мову, оберігала українську пісню, пропагувала “Кобзар” Шевченка. На сторінках своїх щоденників (1860–1862 рр.) Алчевська згадує, що з захопленням читала твори Т.Г. Шевченка, О.І. Герцена. До книжки “Що читати народу?” вона включила

спеціальний розділ “Видання для народу українською мовою”: в покажчику для шкільного читання найчастіше рекомендуються твори Т. Шевченка “Наймичка”, “Катерина”, “Княжна”. Тараса Григоровича Христя Алчевська називала “наш народний герой” і оповідання про його життя та його твори рекомендувала повсюдно. Треба було мати неабияку сміливість, щоб у звіті недільної школи пропагувати шевченкові демократичні ідеї. Одна з учениць недільної школи на шкільному шевченківському святі з піднесенням продекламувала присвячений Кобзареві вірш, автором якого була вчителька і поетеса Х.О.Алчевська, дочка Христини Данилівни. Видатний педагог недільної школи, вона була ще й опікуном одного з міських училищ і клопотала, щоб цьому училищу присвоїли ім'я Т.Г.Шевченка. Їй вдалося одержати жаданий дозвіл, і “з'явилася перша школа в Росії, у Харкові, найменована дорогим для нас іменем”, — писала Х.Д. Алчевська 1912 р. в “Передуманном і пережитом”.

З ім'ям Христини Данилівни пов'язана й історія відкриття першого пам'ятника Т.Г. Шевченкові в Україні.

Ініціатором його спорудження був батько поетеси О.К. Алчевський — людина прогресивних поглядів, палкий патріот української культури. Саме його коштом 1898 р. у Миронівському провулку (тепер — Раднаркомівська вулиця), поблизу Харківської недільної школи, у сквері садиби Алчевських, на високому постаменті було встановле-

Київ. Національний музей Т. Шевченка. Сучасне фото

но мармурове погруддя Т.Г. Шевченка. Його автором був професор Петербурзької Академії мистецтв, виходець з України, харків'янин Володимир Олександрович Беклемішев (1861–1920 рр.).

Це був перший пам'ятник діячам культури у Харкові і перший пам'ятник великому Кобзареві на теренах України. Про це 1900 р. повідомляли харківська газета “Южный край” та часопис “Киевская старина”.

Вшанування Шевченка на той час було суворо заборонено, тому Х.Д.Алчевській, як і прихильній до її поглядів пресі, довелося вслякю підкреслювати, що пам'ятник Шевченкові споруджено не на території Харківської недільної школи, а у власному садку — це, так би мовити, приватна, тобто особиста справа.

О.К. Алчевський мав намір передати у майбутньому садок зі встановленим пам'ятником у вічне міське володіння. Але після трагічної загибелі Алчевського сад відійшов до кредиторів.

Бюст Шевченка залишився у родині Алчевських, де й зберігався до 1932 року. На початку 1930-х років, коли у Харкові було відкрито Шевченківську картинну галерею, викладач місцевого юридичного інституту Микола Олексійович Алчевський (син Олексія Кириловича) передав пам'ятник до її фондів.

Після закінчення Другої світової війни бюст реставрували і відправили до Київського державного музею Т.Г. Шевченка, де він експонується й до сьогодні.

Володимир Онищенко

ЗВИТЯГА УКРАЇНИ У ТВОРЧОСТІ ВОЛОДИМИРА ШОЛУДЬКА

Досягнення національної виразності, власних стильових ознак у творчості — прагнення чи не кожного митця.

Скульптор Володимир Шолудько — справжня творча особистість із притаманним лише йому відчуттям монументальності форми та її просторової дії на глядача.

Власний стиль та особливості формотворення започаткувалися ще у Київському художньому інституті (тепер — Національна академія образотворчого мистецтва та архітектури). Як відомо, мистецтво скульптора багато в чому залежить від його вчителів. Володимира до мистецького храму вводили такі визначні майстри, як народний